

Історія, правознавство, громадянська освіта

У 2025/2026 навчальному році Нова українська школа переходить до 8-го класу. Учні та учениці 5-8 класів навчатимуться за обраними закладом освіти модельними програмами, які затверджені Міністерством освіти і науки України та розміщені на сайтах МОН України, Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Модельні програми реалізують мету громадянської та історичної освітньої галузі, яка полягає у розвитку особистості учня / учениці через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формуванні ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції.

Організація освітнього процесу у 5-8 класах здійснюється відповідно до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 № 1120.

Типовий навчальний план (додаток 3) передбачає гнучкий підхід до формування громадянської та історичної освітньої складової. Заклад освіти має право самостійно обирати одну з моделей поєднання навчальних предметів і курсів галузі:

- I варіант – інтегрований курс громадянської та історичної освітньої галузі;
- II варіант – інтегрований курс історії та курс громадянської освіти;
- III варіант – історія України, всесвітня історія, громадянська освіта.

Під час визначення кількості годин для вивчення освітніх компонентів громадянської та історичної освітньої галузі рекомендовано дотримуватися максимального показника, визначеного для освітньої галузі (5 клас – 2 години на тиждень, 6, 7, 8 класи – 3 години).

Освітній заклад у рамках базової школи може змінювати варіант модельної навчальної програми з освітнього предмета, однак при цьому потрібно враховувати стан навчально-методичного забезпечення.

Модельні навчальні програми не містять чіткого розподілу навчальних годин за розділами, тому в межах загальної річної кількості годин учитель/вчителька самостійно визначають час, необхідний для роботи над кожним розділом програми, орієнтуючись на визначені програмою очікувані результати навчання в навчальній програмі, укладеній на основі обраної модельної.

Ранньомодерна доба, яка у 2025-2026 навчальному році вивчатиметься у 8 класах Нової української школи, – важливий період світової та вітчизняної історії.

Ідеться про те, що це період становлення основ глобальної цивілізації, Відродження та Реформації, поширення набутків і цінностей європейської християнської цивілізації на території Нового Світу, формування ранньомодерної національної ідентичності та виходу на арену історії ранньомодерних націй. Історія України XVI–XVIII ст. була невіддільною частиною європейської цивілізації, глибоко інтегрованою в загальноєвропейські процеси.

Щодо вивчення історії в 9-11 класах, то для цих класів у ЗЗСО зберігають чинність програми курсів з історії України та всесвітньої історії, затверджені наказом МОН України №698 від 3 серпня 2022 року. Програми розміщено на сайті Міністерства освіти і науки України: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.WH.HU.6-11.pdf>

Головна тенденція змісту навчальних програм з історії – подальша деколонізація української історичної свідомості та національної пам'яті від імперських наративів, дерусифікація і декомунізація українського історичного процесу. Надважливим завданням у викладанні предметів громадянської та історичної галузі залишається викорінення радянських і пострадянських історичних наративів, фальсифікації та міфологізації історії. Формування високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності свого народу – одне з першочергових завдань освітнього процесу, що набуло особливого значення в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України.

Вивчення історії Голодомору 1932-1933 років, геноциду українського народу, – зразок успішної реалізації загальнонаціонального проекту збереження української національної пам'яті. Запрошуємо долучитись до щорічного Міжнародного міждисциплінарного конкурсу наукових і мистецьких робіт <https://www.holodomor-hrec.com/contest/>, мета якого – активізація наукової, творчої діяльності школярів і молоді у прагненнях розвивати свої знання в царині голодоморних та геноцидних студій, збереження пам'яті про голод-геноцид 1932–1933 рр. та формування на цій основі поваги до людських прав і гуманістичних цінностей.

Нагадуємо, що **18–21 вересня 2025 року** Український інститут національної пам'яті спільно з програмою «Партнерство за сильну Україну» організовує та проводить **Літню школу «Уроки пам'яті»** для освітян Полтавської та Сумської областей щодо опрацювання в освітньому просторі теми війни Росії проти України й увічнення пам'яті про неї. Більш детально про Літню школу читайте на сайті

УІНП

<https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/ogolosheno-nabir-vchyteliv-sumskoyi-ta-poltavsk>

[oyi-oblastey-do-litnoyi-shkoly-uroky-pamyati](#) Заявки на участь від вчителів приймаються до **02 вересня 2025 року включно**.

Правознавство

У 2025/2026 навчальному році чинними є навчальні програми «Основи правознавства. 9 клас» та «Правознавство» (профільний рівень). 10-11 класи».

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.osnovy.pravoznavstva-9.pdf>

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/pravoznavstvo-10-11-profil-16-travnya-2017.docx>

Звертаємо увагу на необхідності робити акцент на формуванні у здобувачів освіти розуміння права як важливої соціальної цінності, проблематики з теорії держави і права як фундаменту правничих знань, розвитку у здобувачів освіти практично-спрямованих компетентностей та більш ґрунтовному ознайомленні їх з правами людини, вітчизняними та міжнародними юридичними механізмами їхнього захисту.

У 2025/2026 навчальному році під час викладання предмета «Основи правознавства» у 9 класі необхідно враховувати зміни 2022-2025 років до законодавства України, що стосуються основ конституційного, цивільного, трудового, сімейного, адміністративного та кримінального права.

У процесі вивчення правознавства особливу увагу варто приділити правам людини як наскрізному компоненту всіх навчальних предметів.

В основу предмета «Правознавство» покладено компетентнісний підхід, що корелюється з основними ключовими компетентностями Нової української школи. Результатом навчання учнів/учениць правознавства є правова предметна компетентність як сукупність набутих учнями правових знань, предметних умінь, сприйняття та розуміння важливості загальнолюдських цінностей, ставлень.

Окремим структурним складником навчальних програм з правознавства є практичні заняття, спрямовані на формування в учнівства вміння практичного застосування окремих положень законодавства. ***З переліку тем практичних занять, поданих у навчальній програмі, учитель / учителька разом з учнями обирає 1 тему.***

В умовах дії правового режиму воєнного стану та збройної агресії російської федерації вкрай актуальним є вивчення міжнародного гуманітарного права. Курс за вибором «Міжнародне гуманітарне право» має належне навчально-методичне забезпечення, затверджене МОН України:

- навчальна програма [«Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» для 10–12 класів закладів загальної середньої освіти](#);

- оновлений і доповнений зміст навчально-методичного посібника для педагогів «[Вивчаючи міжнародне гуманітарне право](#)» ;
- для доступного й ефективного викладання МГП створено «[Комплексні освітні візуальні матеріали для школярів з питань міжнародного гуманітарного права: відео для учнів, презентації та тести](#)»;
- рекомендації щодо включення питань з МГП у зміст історії, правознавства, громадянської освіти подано у збірці «[Методичні матеріали для вчителя "Як викладати питання з міжнародного гуманітарного права на уроках історії, громадянської освіти та основ правознавства"](#)».

Громадянська освіта

У 6-8 класах громадянська освіта як обов'язковий освітній компонент громадянської та історичної освітньої галузі викладається за модельними програмами, що затверджені Міністерством освіти і науки України та розміщено на сайті МОН України <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> та на офіційному вебсайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitni-a-haluz/>

Громадянська освіта у Новій українській школі може викладатись як окремий курс, або заклад освіти може перерозподілити години громадянської освіти на історію України чи всесвітню історію. У разі перерозподілу учитель / учителька на основі обраних модельних програм з історії та громадянської освіти укладає навчальну програму, яка затверджується педагогічною радою закладу освіти. Якщо громадянська освіта як окремий курс має навчальне навантаження 0,5 год., рекомендовано цей курс вивчати протягом одного семестру.

Для 10 класу залишається чинною навчальна програма інтегрованого курсу «Громадянська освіта», що розміщена на сайті МОН України <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf>

У 2025/2026 навчальному році особливо актуальними є теми:

- довіри, взаємодії, горизонтальних зв'язків і спільного блага;
- орієнтування у правовому полі під час війни (зокрема, права дитини в умовах надзвичайних ситуацій, етичні дилеми);

- цифрового громадянства: поведінка в мережі, участь у цифрових платформах, протидія мові ворожнечі та булінгу, ІІІ та права;
- психоемоційної стійкості та залученості, участі, соціального впливу учнів і учениць.

На уроках громадянської освіти варто звертати особливу увагу на формування в учнів / учениць медіаграмотності та вміння адаптуватися до викликів часу, залучення здобувачів освіти до життя громади, волонтерства, допомоги військовим.

Звертаємо вашу увагу на те, що у 2025/2026 навчальному році відбудеться Всеукраїнський конкурс «Учитель року – 2026» у номінації «Громадянська освіта». Запрошуємо долучитись до Конкурсу!

Ірина МІЩЕНКО, методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського